

SÁRKÖZY PÉTER
**A magyar kultúra
 külföldi folyóiratai**

Idegen nyelvű hungarológiai folyóiratok

Bevezetés

A tavalyi tokaji írótábor tanácskozásán az úgynevezett migrációs magyar irodalom képviselőiről volt lehetőségem beszélni,¹ azokról a magyar írókról, költőkről, akik ugyan magyarok (annak vallották, illetve vallják magukat), ám művészi kifejezési eszközük nem a magyar nyelv, hanem annak az országnak nyelve, amelyben kisgyerekkoruktól kezdve felnevelkedtek (Tomaso Kemeny, Paolo Santarcangeli), vagy amely befogadta őket (Arthur Köstler, George Mikes, Edith Bruck, Giorgio Pressburger). Ennek különös súlyt ad Kristóf Ágota mostani halálhíre, hiszen elmondható, hogy jelenleg a külföldi könyvpiacra Márai Sándor mellett ő számít a leghíresebb és legolvasottabb *magyar írónak*.² És ha valaki titokban berzenkedne az említett írók „magyar” minősítése miatt, akkor csak gondoljon Liszt Ferencre, aki ugyan alig-alig beszélt magyarul, de szíve és művészete a magyar kultúra egyik legjelentősebb európai megnyilvánulása volt.

Ez alkalommal a külföldi magyar folyóiratokról szeretnék néhány szót szólni – természetesen olasz szemzőgből. Nem a magyar nyelvű magyar irodalmi folyóiratokról, mint az egykori párizsi Irodalmi Újság vagy Magyar Műhely, a müncheni Látóhatár vagy Nemzetőr, de még a római Katolikus Szemlééről sem, amelynek az utolsó évfolyamaiban – hála az áldott emlékü teológus-író, Békés Gellért bizalmának – félig-meddig még munkatársa is lehettem, hanem azokról az idegen nyelven kiadott magyarságtudományi folyóiratokról, amelyeket a külföldi egyetemek magyar tanszékei, hungarológiai intézetei alapítottak, és amelyek idegen nyelven közöltek, illetve egyre kisebb számban közölnek máig tanulmányokat a magyar kultúra történetéről, a magyar irodalom múltjáról és jelenéről, etnográfiai és nyelvészeti kérdésekről, közgazdaság történeti és társadalompolitikai témákról stb.

E két típusú kiadvány között ugyanaz a különbség, mint a *migrációs* és az *emigráns* magyar irodalom között. A emigráns irodalom alatt azoknak az életművét értjük, akik politikai vagy más okok miatt elhagyták (legtöbb esetben, mert erre kényszerítve voltak) hazájukat, de külföldön továbbra is anyanyelvükön, az anyanyelvi olvasók számára írtak, egyrészt a külföldön élő többi magyar, illetve szamizdat formában az otthoni olvasóik, és mindenek előtt az utókor számára (ilyennek tekinthető például Márai Sándor vagy Wass Albert, illetve az '56-os magyar író-emigráció munkássága). Migrációs irodalom alatt viszont azt értjük, amikor az illető író a befogadó ország nyelvén ír a külföldi közönség számára saját élményeiről, identitás-problémáiról, illetve elhagyott hazája történelméről, sorskérdéseiről.

Hasonlóképp a '45 utáni és az '56 utáni külföldön megjelenő magyar folyóiratok már csak magyar nyelvűségük miatt is kizárólag a magyar olvasók számára készültek, egyrészt a külföldön élő magyar közösségek számára (erre a legjobb példa volt a müncheni Látóhatár, illetve a római Katolikus Szemle), illetve egy másik részük (Irodalmi Újság, Magyar Műhely) azzal a hátsó szándékkal íródott, hogy szamizdat formájában Magyarországon is olvasókra találhatnak (hasonlóképp a hatalom és az elhárítás berkeiben). Ezzel szemben az idegen nyelven szerkesztett magyarságtudományi folyóiratok célközönsége a magyarul nem olvasó, de a magyar kultúra iránt érdeklődő olvasóközönség (néhány száz ember) volt.

**Idegen nyelvű hungarológiai folyóiratok
 a világban**

Az első idegen nyelvű magyar folyóiratokat a két világháború között a külföldi magyar intézetek, collegium hungaricumok és akadémiák jelentették meg évkönyvek formájában, így a berlini és bécsi, majd a római magyar intézet is. A bécsi Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történeti Kutató Intézet évkönyvei 1931-től jelentek meg (Angyal Dávid igazgató szerkesztésében), hasonlóan a Gragger Róbert által alapított Berlini Magyar Intézet évkönyveire. Olaszországban 1936–1942 között a Római Magyar Akadémia rendszeresen megjelentette évkönyveit (*Annuario della Reale Accademia d'Ungheria in Roma*), melyet Koltay Kastner Jenő majd Genthon István szerkesztett.

1 *Olaszországi magyar írók identitástudata*, in *A magyar irodalom égtájai. Sokágú sip Tokajban*, szerk. Serfőző Simon, Miskolc, Bíbor 2011, 93–100.

2 Kristóf Ágota vallja: „Több mint harminc éve beszélek, húsz éve írok is franciául, de még mindig nem ismerem. Nem beszélem hiba nélkül,

és csak a szótár gyakori használatával tudok rajta helyesen írni. Ezért hívom a francia nyelvet is ellenséges nyelvnek. És van még egy oka, amiért így hívom, és ez utóbbi a súlyosabb: ez a nyelv az, amelyik folyamatosan gyilkolja az anyanyelvemet.” (*Anyanyelv. Ellenséges nyelvek*) in A. Kristof, *Az analfabéta*, Budapest, Palatinus 2007, 30.

Ezek mellett Magyarországon is megjelentek idegen nyelvű lapok, mint a Pester Lloyd, és folyóiratok, mint a Berzeviczy Albert elnöklete alatt létrehozott Corvin Mátyás Társaság olasz nyelvű folyóirata, a Corvina, amely 1921–1944 között évi hat számban jelent meg, és amely főleg a magyar–olasz történelmi és kulturális kapcsolatok történetét volt hivatva bemutatni, és ezzel erősíteni az olasz politikai életben a magyar-barátság iránti elkötelezettséget.³

Könnyen lehet azt mondani, hogy ezeket a Magyarországon készített idegen nyelvű folyóiratokat a kutya sem olvassa, azért voltak és léteznek máig, hogy ott porosodjanak a magyar külképviseletek polcain (illetve azért, hogy a szerkesztőknek és fordítóknak legyen egy kényelmes, jól fizető állásuk). Ám ez nem mindig volt így, amit jól mutat József Attila olaszországi „fortunája”. Ugyanis az első elismerő írás nem 1945 után valamelyik baloldali olasz folyóiratban jelent meg a tragikus sorsú „kommunista” magyar költőről, hanem a lehető legkonzervatívabb olasz filozófus, Benedetto Croce La Critica című folyóiratának 1942. számában, ahol Benedetto Croce beszámol arról, hogy a Corvina című olasz nyelvű magyar folyóiratban olvasott egy nem költő-fordító által olaszra ültetett verset (a *Mamát*) egy tragikus sorsú baloldali proletár költőtől, amely az édesanyja halála miatt érzett veszteséget a lehető legmagasabb költői szinten képes kifejezni, és ennek a költőnek minden bizonnyal minden politikai beállítottsága mellett (ellenére) a kor egyik nagy alakjának kell lennie: „*Nagynak érezzük és látjuk mi is: mert nagy, végtelen, felséges a teljes megadás, a határozott elfogadás erkölcsi ereje, mely abban az alázatos fáradtságban kifejeződik, és amely egy szegény asszonyból, aki súllyal megterhelt fejével igyekszik a lépcsőn felfelé, s a mosás vizéből és ruháiból a szépség alkotását teremti meg. ... És a néhány verssornak varázsa és bűvölete a költészet varázsa és bűvölete, a költészeté, amely mindig, s mentől kevésbé várják, újjászületik az emberi kebelben*”.⁴

Hasonlóképp igen ígéretes kezdeményezésnek bizonyult, amikor a II. világháború után 1948-ban Kardos Tibor, a Római Magyar Akadémia utolsó „akadémikus” igazgatója folyóirat formában jelentette meg az intézet korábbi évkönyvét. Az évi három számban, több mint ezer oldal terjedelemben megjelenő Janus Pannonius igazi példáját adta, hogy miként lehetne

megvalósítani külföldön az igényes tudományos kulturális népszerűsítést, hiszen a folyóiratban neves olasz költők (Alberto Saviano, Leonardo Sinisgalli, Folco Tempesti, Paolo Santarcangeli) fordításában jelentek meg Illyés Gyula, József Attila, Radnóti Miklós versei, Cs. Szabó László esszéi, Kerényi Károly, Lukács György és neves magyar és olasz kultúrtörténészek (Carlo Dionisotti, Lénárd Sándor, Pásztor Lajos, Guido de Ruggiero Gaetano Trombatore) és zenetörténészek (Szabolcsi Bence, Roman Vlad), művészettörténészek (Berkovits Ilona, Fülep Lajos) tanulmányai. Természetesen hamarosan, ezt is, mint minden egyéb tiszteséges háború utáni kezdeményezést, elsodorta a hidegháború vihara, és 1948 végén, a harmadik szám megjelenését követően megszűnt.

A hatvanas évektől kezdve a rendszerváltásig ugyan léteztek „Nyugaton”, így Olaszországban is magyar vonatkozású kiadványok. Ezeket a magyar Külügyminisztérium, illetve „a párt” („agitprop” osztálya) jelentette meg, vagy Magyarországon (mint a Hungarian Quarterly-t),⁵ vagy a nyugati kommunista pártoknak nyújtott anyagi támogatás keretében jelentek meg, mint a hatvanas-hetvenes években Olaszországban az OKP aktivistái által szerkesztett (a magyar fél anyagi támogatásával kiadott) Ungheria Oggi („Magyarország ma”), amely azonban nem volt rendszeres periodika, másrészt inkább bizonyult propaganda-kiadványnak, semmint a magyar italianisztika és az olasz hungarológia tudományos műhelyének. Ugyanez vonatkozik az Olasz Szocialista Párt (és a magyar Külügyminisztérium) által a nyolcvanas években létesített és kb. tíz szám után megszűnt folyóiratára, a kétnyelvű Gazzetta italo-ungherese-re is, amelyet a Craxi kormány hadügyminiszterének magyar szakos lánya, Elisabetta Fabbri szerkesztett néhány éven keresztül, és neves magyar írók és tudósok voltak szerzői (olvasóiról nincs tudomásunk).⁶

A hatvanas-hetvenes években világszerte nagy aktivitást fejtettek ki a külföldi egyetemeken létesített magyar tanszékek, amelyek felfutásában nagy szerepet játszott a '47/48-as, illetve '56-os magyar emigráció és a hazai kultúrpolitika által külföldre küldött vendégoktatók versengése. Ennek következtében a legtöbb európai ország fővárosában magyar tanszékek létesültek, hasonlóképpen Észak-Amerikában is, ahol a Torontói Egyetemen a kanadai magyarság alapítványával alakult

3 A „Corvina” folyóirat 1921–1955 közötti repertóriumát olasz nyelven közöltük a római „Rivista di Studi Ungheresi” 4/1989 és 5/1990. számában Kovács Zuzsa szerkesztésében.

4 Sárközy Péter, *Croce József Attiláról, József Attila Crocéről*, in *Benedetto Croce 50 év után*, szerk. Fontanini Krisztina, Kelemen János és Takács József, Budapest, Aquincum 2004, 457–464.

5 2010 óta jelenik meg az új angol nyelvű Budapesten szerkesztett folyóirat, a *Hungarian Review*.

6 Megemlíthető még a Padovai egyetem és az ELTE együttműködésében kiadott „Giano Pannonio”, melynek körülbelül tíz kötete inkább tekinthető közös konferenciák köteteinek, mint rendszeresen megjelenő tudományos kiadványnak. És 1990 után ez is kifulladt, sajnos.

magyar tanszék, míg a magyar fél az indiai Bloomingtonba küldött ki magyar professzorokat tanítani. Hasonlóképpen magyar vendégprofesszor tanított a nyolcvanas évektől a göttingi, a bécsi, a helsinki-i majd a groningeni egyetemen (pontosabban az egyetemek finnugor intézeteiben).

Olaszországban a „disszidens” tanárok által fenntartott firenzei, milánói, nápolyi és paviai magyar tanszékek mellett az 1965-ben megújított kultúregyezmény keretében a padovai és a római La Sapienza Tudományegyetemen magyar vendégtanárok kiküldésével biztosították az 1949-ben megszüntetett magyar tanszékek újraindítását (Padovában: Fábrián Pál, Sallay Géza, Fogarasi Miklós, Szabó Győző, Dezső László, Rómában: Balázs János, Szauder József, Klaniczay Tibor, majd 1979-től máig Sárközy Péter).

1979-ben Klaniczay Tibor professzor kezdeményezésére létrejött a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság (első kongresszusát 1981-ben tartották Budapesten, a másodikat '86-ban Bécsben), míg a nyolcvanas években Köpeczi Béla kulturális miniszter kezdeményezésére a párizsi Sorbonne III. egyetemen és Hamburgban, valamint Ungvár-Uzsgorodban létesült „Hungarológiai Intézet”, ahol a magyar állam támogatásával magyar vendégoktatók és oktatási segédmunkatársak dolgoztak.

A magyar tanszékek, hungarológiai intézetek létesítésének és folyamatos működésének természetes következménye volt, hogy a nagyobb egyetemek biztosították, hogy évkönyvekben rendszeresen megjelenésre kerüljenek a magyarságtudományi kutatással foglalkozó kollégák tanulmányai is, illetve néhány esetben hozzájárultak hungarológiai folyóiratok létrehozásához is. Így jött létre először a kanadai Hungarian Studies Review (Dreisziger Nándor és Bisztray György szerkesztésében), amelyet több hasonló kiadvány követett, köztük a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata, a Voigt Vilmos, majd Szegedy-Maszácz Mihály által Budapesten 1985-ben alapított és szerkesztett Hungarian Studies. A Paris III. egyetem mellett létrehozott Centre Interuniversitaire d'Études Hongroises számára is 1989-től kezdve Budapesten jelentettek meg egy francia nyelvű folyóiratot, a Cahier d'Études Hongroises-t, amelynek utolsó, tizenhatodik száma 2010-ben jelent meg a l'Harmattan kiadó gondozásában. Hasonlóképpen folyóiratot jelentett meg (immár magyar közreműködés nélkül) a Müncheni és a Berlini Humboldt Egyetem Hungarológiai Intézete (Ungarn Jahrbuch, München, Berliner Beiträge zur Hungarologie), a Jyveskyei egyetem magyar tanszéke (Hungarologische Beiträge), és 1986 óta a Római La

Sapienza Tudományegyetem magyar tanszéke is (Rivista di Studi Ungheresi).

Természetesen ezek a folyóiratok semmiképp sem tekinthetők a magyar irodalom külföldi fórumainak. Nem az volt a céljuk, hogy a magyar (a mai magyar) irodalom értékeinek teremtseken kedvező légkört, propagandát az illető országban. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ezen kiadványoknak olvasói az illető ország már korábban is a magyar kultúra iránt nyitott értelmiségeiből (történészek, irodalomtudósok, szociológusok stb.) kerülnek ki, és e szakmai folyóiratok recenziói éppen azt szolgálják, hogy a magyar kultúra iránt érdeklődők figyelmét felhívják az illető ország könyvpiacán megjelent értékes magyarságtudományi könyvekre, kiadványokra.

II. A Rivista di Studi Ungheresi huszonöt évfolyama

A külföldön a magyar kultúra és történelem iránt érdeklődő szakközönség számára szerkesztett hungarológiai folyóiratok sorába tartozik a Római La Sapienza Egyetem Magyar Tanszéke által 1986-ban alapított olasz nyelvű hungarológiai folyóirat, a Rivista di Studi Ungheresi, amely évi egy számban jelenik meg immár 25 éve az én szerkesztésemben.

Az olasz nyelvű (angol, francia nyelven is tanulmányokat is közlő) folyóirat létrehozásával a Római La Sapienza Tudományegyetem rektora, Antonio Ruberti professzor 1985-ben bízta meg a római magyar tanszék vezetőjét, hogy évi egy számban jelentesse meg a római egyetem által abban az évben (magyar közreműködés mellőzésével) létrehozott Olaszországi Egyetemközi Hungarológiai Központ (Centro Interuniversitario di Studi Ungheresi in Italia) évkönyvét (minden magyar közreműködés nélkül, a római egyetem költségén).

A folyóirat alapítását az tette szükségessé, hogy miközben a hetvenes-nyolcvanas években az olaszországi hungarológia, és mindenekelőtt az egyetemi magyar oktatás nagy fejlődésnek indult, a Római Magyar Akadémia tudományos tevékenységének és a Corvina folyóirat megszűnését követően nem állt semmilyen tudományos fórum az olaszországi hungarológusok rendelkezésére, ahol be tudták volna mutatni kutatásaik eredményeit, a magyar történeti, kultúrtörténeti kérdésekkel foglalkozó írásait.

Az immár negyed évszázada, évi egy számban, tíz ív terjedelemben megjelenő Rivista di Studi Ungheresi azt vállalta magára, hogy az olaszországi magyar tanszékek tanárai tanulmányainak közlésén túl az összes olyan

olasz kutatónak, akik ugyan nem számítanak „hungarológusnak”, de irodalmi, nyelvészeti, történeti, gazdaságtörténeti, művészet- vagy zenetörténeti kutatásaik során magyar témával is foglalkoznak, lehetőséget ad tudományos kutatásaik, eredményeik közreadására, és így szervezett formában is bevonja őket a nemzetközi hungarológiai kutatásba. A folyóirat első számaiban egymás után jelentek meg az olasz tudományos élet kiválóságainak (mint Giovan Battista Pellegrini nyelvész professzor, a kultúrtörténész Claudio Magris, Massimo Mila zenetörténész, Leo Valiani, a fiumei születésű történész-politikus, Cesare Vasoli neves reneszánsz kutató, vagy a filozófus Gianni Vattimo) magyar vonatkozású írásai.

Ezt a nagyon fontos tudományos együttműködést az is elősegítette, hogy a folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke (Sante Graciotti) és felelős szerkesztője (Sárközy Péter) voltak annak a tudományos konferenciasorozatnak szervezőitkárjai, amely a Magyar Tudományos Akadémia és a velencei CINI Alapítvány együttműködése keretében 1970 óta négyévente rendezett konferenciákon, és az azok anyagát megjelentető kötetek sorozatában dolgozta és dolgozza fel máig a magyar–olasz kulturális kapcsolatok tíz évszázados történetét.⁷

Ennek következtében a folyóirat felelős szerkesztőjének sikerült magyar–olasz vonatkozású tanulmányokat kapni olyan neves magyar irodalomtörténészekről, nyelvészekről, folkloristákról, történészekről, mint Barta Gábor, Benda Kálmán, Borzsák István, Csoóri Sándor, T. Erdélyi Ilona, Erdélyi Zsuzsa, Fábián Pál, Fogarasi Miklós, Gyórfy György, Jászay Magda, Kiefer Ferenc, Klaniczay Tibor, Marosi Ernő, Nemeskürty István, Petőfi S. János, Prokopp Mária, Ritoók Zsigmond, Szórényi László, Szakály Ferenc, Tordai Zádor, Tóth István György, Vekerdí József, Voigt Vilmos és mások, valamint a nemzetközi magyarságtudomány képviselőitől, mint Daniel Abbondolo, Birnbaum Marianne, Bisztray György, Robert Blumstock, Ágnes De Bie, Fejtő Ferenc, Jean Perrot,

Paolo Ruzicska, Jan Slaski, Paolo Santarcangeli és a nyugati emigráció jeles tagjaitól, mint Békés Gellért, Dreisziger Nándor, Fejtő Ferenc, Pásztor Lajos, Szabó Ferenc. Elmondható, hogy a „R. S. U.” 1986. évi „Buda visszafoglalása” emlékszám, a Mátyás király születésének 500., a honfoglalás 1100. évfordulójára, majd a Millenium, és az 1848-as forradalom 150., illetve az 1956-os forradalom 50. évfordulója alkalmából kiadott különszámok komoly tudományos tanulmánykötetnek számítanak, és szervesen illeszkedtek be az olasz tudományos életbe, és nem hiányozhatnak a témával folyó kutatások bibliográfiai utalásaiban.

Az új olasz hungarológiai folyóirat nagy eredményének számít, hogy sikerült a folyóiratban, illetve az azt létrehozó Olaszországi Egyetemközi Hungarológiai Központ kiadványaiban⁸ megvalósítani a régi és új olasz hungarológus generációk együttműködését. Az olaszországi magyar tanszékek új professzorai (Gianpiero Cavaglia, Carla Corradi, Marinella D’Alessandro, Amedeo Di Francesco, Danilo Gheno, Roberto Ruspanti) mellett a folyóiratban rendszeresen publikáltak az olasz magyarságtudomány idősebb generációjának kiváló tagjai, mint a milánói és pavai egyetem neves professzora, Ruzicska Pál, az első olasz nyelven írt magyar irodalomtörténeti kézikönyv szerzője; Paolo Santarcangeli, a magyar költészet egyik legihletettebb fordítója, a torinói magyar tanszék alapítója; Pásztor Lajos kiváló magyar történész, a Vatikáni Levéltár neves magyar levéltárosa, valamint a Rómában élő magyar paptanárok, mint a teológus professzor Békés Gellért, a Katolikus Szemle főszerkesztője, vagy a papköltő esztéta Szabó Ferenc, a Vatikáni Rádió egykori szerkesztője. Így került közlésre az „RSU”-ban Ruzicska Pál és Kovács Zsuzsa közös munkája eredményeképp a Corvina folyóirat 1921–1955 közötti számainak teljes bibliográfiája, amely, mivel az „RSU” felkerült az internetre, bárki által azonnal tanulmányozható.⁹ A folyóirat számára olasz nyelven készült íásaik magyar nyelven való megjelentetése nagy adóssága a magyar tudományos életnek.

7 A konferenciák köteteit a firenzei Leo Olschki és a budapesti Akadémiai Kiadó jelentette meg olasz nyelven: *Italia e Ungheria nel Rinascimento*, Firenze, 1973; *Rapporti veneto-ungheresi all'epoca del Rinascimento*, Budapest, 1975; *Italia e Ungheria nel contesto del Barocco europeo*, Firenze, 1979; *Venezia, Italia e Ungheria fra Arcadia e Illuminismo*, Budapest, 1982; *Popolo, nazione e storia nella cultura italiana e ungherese 1789–1850*, Firenze, 1995; *Venezia, Italia, Ungheria tra Decadentismo e Avanguardia*, Budapest, 1990; *Spiritualità e lettere nella cultura italiana e ungherese dal tardo Medioevo al Rinascimento*, Firenze, 1995; *L'umanesimo corviniano*, Firenze, 1995; *Italia e Ungheria dagli anni Trenta agli anni Ottanta*, Budapest, 1998; *L'Eredità classica nella cultura italiana e ungherese dal Medioevo al Rinascimento*, Roma, Il Calamo, 2001; *L'Eredità classica nella cultura italiana e ungherese dal Rinascimento al*

Neoclassicismo, Budapest, 2004; *L'Eredità classica nella cultura italiana e ungherese dal Neoclassicismo alle Avanguardie*, Roma, Ed. La Sapienza, 2011.

8 1989–2000 között a római centrumú Olaszországi Hungarológiai Központ konferenciák sorozatát rendezte a magyar rendszerváltáshoz köthető történeti kérdésekről, a magyarországi társadalmi változások jelenségeiről, melynek aktáit a cosenzai Periferia kiadó jelentette meg Antonello Biagini professzor, a Hungarológiai Központ akkori igazgatója által szerkesztett sorozatában. Vö.: *Italia e Ungheria, 1920–1960*, 1991; *Ungheria, isola o traghetto?*, 1992; *Un'istituzione scientifica a Roma: L'Accademia d'Ungheria 1895-1950; Scritti politici di L. Kossuth*, 1995; *L'epoca Horthy*, Roma, Lithos 1998. *Italia e Ungheria tra le due guerre mondiali*, ivi, 2001.

9 <http://epa.oszk.hu/02000/02025>

Az olaszországi hungarológiai szemle elsősorban az egyetemi oktatás és a tudományos kutatás fóruma, így csak néha közölt magyar irodalmi műveket olasz fordításban. Ennek ellenére igen fontos szerepet játszott és játszik a magyar irodalom olaszországi népszerűsítésében azáltal, hogy rendszeresen közöl recenziókat és elemzéseket a magyar irodalmi művek olasz fordításairól (Csáth Géza, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, Szerb Antal, Ottlik Géza, Örkény István, Mészöly Miklós, Esterházy Péter és más magyar írók regényeinek olasz fordításairól) és azokról a kötetekről is, amelyek nem annyira a „nagyközönséget”, hanem a magyar irodalom története iránt érdeklődő olvasóközönséget célozzák, mint Janus Pannonius epigrammái, Balassi Bálint *Szép magyar komédiája*, Mikes Kelemen *Törökországi levelei*, Petrőczy Kata Szidónia versei, Csokonai Vitéz Mihály *Csókók* című lírai regénye, József Attila *Flóra*-verseinek Tomaso Kemény által készített fordításai, vagy Babits Mihály *Az európai irodalom története*, melyet szintén egy volt diákom fordított le 2004-ben olasz nyelvre.¹⁰

Az „RSU” harmadik számában (1989), tíz évvel a *Gyertyák csonkig égnek* fergeteges olaszországi sikere előtt Paolo Santarcengeli közölte visszaemlékezését Márai Sándorról, és közölt részleteket a *Naplók* általa fordított olasz vonatkozású jegyzeteiből. Az 1990. évi Mátyás-számban a Magyarországon folyó Janus Pannonius kritikai kiadásról beszámoló tanulmány mellékleteként közöltük az első magyar költő úgynevezett *Pajzán epigrammáit* – az egyik legkiválóbb olasz fordító, Gianni Toti nagy stílusbravúrral készült fordításában –, amelyek később önálló kötetben is megjelentek.¹¹ Hasonlóképp az „RSU”-ban került közlésre Babits Mihály *Európai irodalomtörténetének* bevezető tanulmánya Matteo Masini olasz fordításában.¹²

Mint a legtöbb idegen nyelven megjelenő magyarságtudományi folyóirat, így a *Rivista di Studi Ungheresi* is elsősorban irodalomtudományi, történeti, nyelvészeti és művészettörténeti szaktanulmányokat közöl szakközönség számára. Ezzel együtt azonban nem feledkezik meg a magyar és ezen belül is az élő magyar irodalom olaszországi terjesztéséről. Rendszeresen beszámol, kritikákat közöl az olasz nyelvre fordított magyar regényekről és verseskötetéről, és ha csak kis mértékben,

de fordításokat is. Így jelentette meg Jole Tognelli Nemes Nagy Ágnes és Juhász Ferenc fordításait, és a római és nápolyi egyetem magyar tanszékén végzett hallgatók által készített első olasz Szabó Lőrinc-, Somlyó György- és Petri-fordításokat, és így tovább.

A magyar irodalom olaszországi jelenlétének erősítésében minden bizonnyal az tekinthető a folyóirat egyik legnagyobb érdemének, hogy sikerült rávenni az egyik legjobb modern olasz költőnek számító Tomaso Keményt, a pavai egyetem angol tanszékének tanszékvezető egyetemi tanárát, az angol költészet kiváló olasz fordítóját, hogy vegyen részt a magyar irodalom művei új olasz fordításainak készítésében. A kilencéves korában szüleivel Milánóba áttelepült és az olasz értelmiségivé és költővé vált Tomaso Kemény, azaz Kemény Tamás az „RSU” 1. száma részére készített Kosztolányi versfordításaihoz mellékelt jegyzetében vallja meg, hogy a folyóirat szerkesztőjének kérésére kezdett munka során tért vissza soha el nem veszített anyanyelvéhez. Ennek a „visszatérésnek” egy sor gyönyörű olasz Ady-, Kosztolányi- és Pilinszky-verset köszönhetünk. Hasonlóképp a római magyar tanszék kérésére kezdett József Attila verseinek olasz fordításába, melynek eredményeképp jelent meg 1995-ben József Attila *Flóra*-verseiből és *Flórához* írt leveleiből összeállított kötet, amelynek szerkesztése során a római magyar szakon doktorált Nicoletta Ferroni kérésére maga Kozmutza Flóra jelölte ki a versek helyét a levelek között.¹³ Tomaso Kemény József Attila-fordításait a költő születésének századik évfordulójára jelentette meg a Római Magyar Akadémia, amely kötetet a *La Sapienza*, az ELTE és a PPKE közös Rómában rendezett egyetemközi konferenciája alkalmából mutattak be.¹⁴ Tomaso Kemény és a magyar kultúra egymásra találásának igazi eredménye a magyar származású olasz költő remekműve lett: a tassói költői hagyományokat és a posztmodern költészet eszközeit vegyítő onirikus eposz, a tizenkét énekből álló *Transilvania liberata* (Megszabadított Erdély), amely *Erdély aranypora* címmel jelent meg az Aradi Jelenlét Kiadónál Szkárosi Endre remek magyar fordításában 2006-ban.

A *Rivista di Studi Ungheresi* az olaszországi egyetemi magyar és a magyarországi olasz tanszékek könyvtárain túl megtalálható a Firenzei és Római Nemzeti

10 Mihály Babits, *Storia della letteratura europea*, ford. M. Masini, szerk. P. Sárközy, Roma, Carocci 2004.

11 Janus Pannonius, *Epigrammi lascivi*, bev. Sárközy P., Roma, Fahrenheit 491, 1995, 1997.

12 Mihály Babits, *Storia della letteratura ungherese*, P. Sárközy P., Roma, Carocci 2005.

13 Attila József, *Flora, amore mio*, szerk. és ford. N. Ferroni és T. Kemény, Roma, Bulzoni 1995

14 Attila József, *Poesie*, bev. Sárközy P., Roma, Lithos 2005. A Piliscsabán, Budapesten és Rómában József Attila és a XX. századi magyar költők Isten-kereséséről rendezett konferencia sorozat tanulmányai a *Véges végtelen* című kötetben olvashatók (szerk. Sipos Lajos, Budapest, Akadémiai, 2008). Vö.: *Föl a szívvel. József Attila Isten-kereső költészete*, szerk. Sárközy P., Budapest, Szent István Társulat 2005.

Könyvtárban, valamint az Akadémiai és az Országos Széchényi Könyvtárban. Ez utóbbi két évvel ezelőtt a Rivista di Studi Ungheresi mind a 25 számát is feltette a könyvtár digitális folyóirattárába, így minden érdeklődő, bárhol is éljen, az alábbi honlapon kinyithatja az olaszországi hungarológiai szemle bármelyik számát (Rivista di Studi Ungheresi: <http://epa.oszk.hu/02000/02025>).

Tekintettel arra, hogy a Rivista di Studi Ungheresi számít az egyetlen olaszországi hungarológiai folyóiratnak (a Római Magyar Akadémia az akadémián rendezett tudományos konferenciák anyagát közlő „Annuario”, és a Nápolyi Keleti Egyetem magyar vonatkozású tanulmányokat is közlő évkönyve, az „AUON” mellett), amely legfőbb feladatának az új olasz hungarológus generáció és a magyar–olasz kapcsolatokkal foglalkozó

fiatal magyar kutatók tanulmányainak közreadását tartja, és igen fontos, hogy a folyóirat továbbra is folyamatosan megjelenhessék. Ameddig a római magyar tanácsok léteznek, a folyóiratnak biztos háttere van, de amennyiben a tanszékvezető legkésőbb négy év múlva bekövetkező nyugdíjaztatása után a tanszék megszűnik, akkor a folyóirat szerkesztését (és ezzel együtt a római egyetemi magyar oktatást is) az utolsó olaszországi hungarológiai „védőbástyának”, a Római Magyar Akadémiának kell magára vállalnia. Hiszen nem lehet megengedni, hogy a nyolcvanas évek óta egyre jobban fejlődő olaszországi hungarológia is azon országok példáját kövesse, ahol az egyetemi magyar oktatással együtt a hungarológiai kutatómunka szervezeti keretei is megszűntek.

GYIMESI LÁSZLÓ

Az alkotóművészek jogairól

A Művészeti Szakszervezetek Szövetségének hat művészeti szakszervezet a része, zenészek, táncosok, színházi emberek, filmesek, képzőművészek, írók, artisták a tagjai. Lényegében az egyetlen olyan átfogó szervezet Magyarországon, amely valamennyi művészeti ág ügyeivel foglalkozik. A Szövetséget alkotó szakszervezetek önállóak, nincs hierarchia. Mindenki teszi a saját területén a dolgát, igyekszik elérni azokat az eredményeket, amelyeket maga elé kítűz. Ugyanakkor számos olyan kérdés van, amely közös valamennyi művészeti ágban, mi ezeket a közös ügyeket próbáljuk együttesen, eredménnyel képviselni. Általában a művészeti szakszervezetek egy-két kivételtől eltekintve kis létszámú szervezetek, infrastruktúrájuk, gazdasági feltételeik, működtetésük önmagában nagy feladatot jelentene, szövetkezésben viszont sokkal könnyebb megoldani. A közös ügyünk elsősorban nem a gazdasági érdekközösség, hanem maga a munka, amit az általunk képviselt művészek, alkotó- és előadóművészek, pedagógusok, oktatók és más munkavállalók végeznek.

Nyilvánvalóan a szakszervezet életében első helyen az egzisztenciális kérdések szerepelnek: létezésének fenntartása, a munkalehetőségek megteremtése, a munkafeltételek jobbítása, illetve legalább a rosszabbodásának megakadályozása. Ez egy ilyen szervezetben alapvetően eltérő feladatokat jelent, teljesen más a helyzet akkor, amikor egy zenepedagógusról beszélünk vagy egy szimfonikus zenekar zenészerő, és nyilvánvalóan egy író

vagy egy zeneszerző életében ezek a fogalmak teljesen mást jelentenek, esetleg meg sem jelennek.

A másik alapfeladat, hogy a művészeket – akár alkotó-, akár előadóművészeiről legyen szó – a közteherviselés, az adózás, a társadalombiztosítás és egyéb hasonló szolgáltatások ügyében igyekszünk képviselni és segíteni. Ez évtizedek óta nagyon-nagyon komoly ügy, nem hiszem, hogy egyébként csak a mi esetünkben.

A harmadik kiemelt terület, amely kivétel nélkül érinti a többit, az a szerzői jog kérdése. A művészetet foglalkoztató intézményrendszer, beleértve a művészeti felsőoktatástól kezdve a Nemzeti Kulturális Alapig, többek között a színházak, zenekarok működési feltételeinek segítése, fenntartása a feladatunk.

A szövetkezésünkben lényeges az is, hogy a munkánk sokszerű és nagyon sok területre koncentrál. Általában a megoldások minden területen mást jelentenek. Ha nagyon éles határvonalat kell húzni a Szövetségen belül – ez a határvonal jogi értelemben létezik –, akkor két nagy csoport van, és most a pedagógusokról, oktatókról, főiskolai, egyetemi tanárokról nem beszélek, akiknek helyzetétől alapvetően eltérő az alkotó- és az előadóművészek helyzete. 2001-ben kongresszust rendeztünk, mert ekkor jutottunk arra az elhatározásra, hogy ideje lenne Magyarországon is megpróbálkozni egy olyan jogalkotási folyamattal, amiben a művészeti élet szereplői az Alkotmánynak megfelelően megkapnák azt az elismerést és azt a támogatást, amely egyébként a magyar Alkotmányban és nemzetközi egyezményekben hangsúlyozottan a művésztápuszról, a művészek jogállásáról szóló UNESCO ajánlásokban is megfogalmazódott. Ekkor kezdtünk ezen az ügyön dolgozni, ami meglehetősen sok irányú feladat volt és alaposan megmozgatta a